

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ЯК ФАКТОР МОДЕРНІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМУ ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Європейська інтеграція України є стратегічним вектором розвитку держави, закріпленим на конституційному рівні. У 2022 році цей напрям набув якісно нового виміру. Зокрема, 17 червня 2022 року Європейська Комісія оприлюднила Висновок, у якому рекомендувала надати Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, а вже 23 червня 2022 року Європейська Рада ухвалила рішення про надання Україні статусу держави-кандидата. Надання статусу кандидата зумовлює необхідність проведення комплексних і системних реформ, спрямованих на наближення національного законодавства до *acquis* ЄС, тобто до правових актів і принципів права Європейського Союзу. Йдеться не лише про формальну адаптацію окремих нормативно-правових актів Союзу, а про глибинну трансформацію правової системи відповідно до принципів та стандартів ЄС. Хоча нормативною основою європейської інтеграції виступають, зокрема, положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, євроінтеграційні реформи не можуть зводитися виключно до імплементації директив та інших актів вторинного права Союзу. Їх реалізація потребує комплексного впровадження принципів права ЄС, зокрема, верховенства права ЄС, принципу його прямої дії, пропорційності, субсидіарності, що загалом потребує інституційних, процедурних та інших змін у механізмах правотворчості та правореалізації.

Виконання Україною міжнародних зобов'язань у межах євроінтеграційного курсу означає не лише гармонізацію законодавства, а й трансформацію механізму реалізації права із урахуванням сфери виключної та спільної компетенції ЄС. Відповідно до змін, запроваджених Лісабонським договором, п. 1 ст. 3 Договору про функціонування Європейського Союзу визначає сфери виключної компетенції ЄС. До них належать: а) митний союз; б) встановлення правил конкуренції, необхідних для функціонування внутрішнього ринку; с) монетарна політика для держав-членів, валютою яких є євро; д) збереження морських біологічних ресурсів у межах спільної політики у сфері рибальства; е) спільна торговельна політика.

До сфер спільної компетенції ЄС і держав-членів, відповідно до п. 2 ст. 4 Договору про функціонування ЄС, належать: а) внутрішній ринок; б) соціальна політика у визначених Договором аспектах; с) економічна, соціальна та територіальна згуртованість; д) сільське господарство та рибальство (за винятком збереження морських біологічних ресурсів); е) довкілля; ф) захист прав споживачів; г) транспорт; h) транс'європейські мережі; і) енергетика; j) простір свободи, безпеки та правосуддя; k) спільні проблеми безпеки у сфері охорони здоров'я в аспектах, визначених Договором [1].

Із наведеного випливає, що вступ до Європейського Союзу означає згоду держави на передачу частини своїх суверенних повноважень на наднаціональний рівень у сферах виключної компетенції ЄС, а також на здійснення повноважень спільно з інституціями Союзу у сферах спільної компетенції. Відтак євроінтеграція передбачає не лише адаптацію законодавства до *acquis* ЄС, а й перегляд моделі здійснення публічної влади, включно з перерозподілом компетенцій, зміною процедур прийняття рішень та посиленням ролі наднаціональних механізмів регулювання [2, с. 15–17].

За таких обставин чинні національні механізми правореалізації потребують комплексного реформування з урахуванням розмежування компетенцій, визначеного статтями 3 і 4 Договору про функціонування Європейського Союзу. Це передбачає адаптацію інституційної та процедурної моделі здійснення публічної влади до вимог права ЄС. Водночас відповідні зміни мають бути

спрямовані не лише на формальне врахування положень установчих договорів, а й на повноцінну імплементацію принципів права ЄС. Лише за умови системної трансформації механізму правореалізації можливо забезпечити узгоджене функціонування національної правової системи в межах наднаціонального правопорядку Європейського Союзу. Отже, євроінтеграційні реформи мають бути зосереджені не лише на формальному наближенні законодавства до *acquis* ЄС, а й на досягненні якісних змін у способах реалізації права, організації публічної влади та гарантуванні прав і свобод людини відповідно до стандартів ЄС. Саме сукупність зазначених чинників зумовлює актуальність цього дослідження та визначає його наукову й практичну значущість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика удосконалення механізму правореалізації є традиційною темою для наукових досліджень із питань теорії держави і права, де визначаються його структура, елементи та форми. Водночас питання адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС, імплементації європейських стандартів, їхнього впливу на національне правозастосування досліджуються у численних працях вчених у сфері конституційного та міжнародного права. Водночас комплексний аналіз впливу євроінтеграційних зобов'язань і зумовлених ними реформ на механізм правореалізації потребує подальшого наукового осмислення.

Мета статті. Метою цієї статті є комплексний аналіз впливу євроінтеграційних зобов'язань України та зумовлених ними реформ на модернізацію національного механізму правореалізації, а також визначення ключових напрямів його трансформації в умовах європейської інтеграції.

Методи дослідження. З огляду на дослідження впливу права Європейського Союзу на національні механізми правореалізації, імплементацію принципів верховенства права ЄС, його прямої дії та пропорційності, а також трансформацію правової системи України в умовах євроінтеграції в науковій праці доцільно визначити такі методи дослідження, як діалектичний метод, формально-юридичний метод та порівняльно-правовий метод. Метод аналізу і синтезу застосовується для виокремлення окремих складових досліджуваного явища та формування узагальнених висновків щодо впливу європейської інтеграції на трансформацію національної правової системи.

Основні результати дослідження. Сучасний етап розвитку українського законодавства характеризується необхідністю підвищення інституційної спроможності органів публічної влади та вдосконалення законодавства в умовах євроінтеграції. Модернізація правореалізаційного механізму виступає одночасно засобом і передумовою для забезпечення верховенства права і ефективного функціонування публічної влади.

А. Коструба аргументовано стверджує, що механізм правового регулювання структурно складається з механізму правотворчості, механізму правовстановлення, механізму правореалізації або механізму правозахисту тощо. Кожен із них містить складові, які забезпечують функціонування правовідносин у межах відповідної стадії правового регулювання з урахуванням особливостей їх реалізації.

Механізм правореалізації, поряд із іншими, містить у собі механізм правозастосування, існування якого відображає ті ж самі соціально-правові аспекти об'єктивної дійсності, що й механізм правового регулювання загалом, але з більшою конкретизацією. Розкриття механізму правозастосування у процесі реалізації правовідносин, окреслення його елементів слід визначити через структуру процесу правозастосування, який відображає загальні закономірності діяльності органів публічної влади [3, с. 66].

Н. Обушенко аналізує внутрішню структуру механізму правового регулювання, уточнюючи, що це єдина система правових засобів, яка забезпечує ефективний правовий вплив на суспільні відносини. Вчена окреслює основні елементи правореалізації, які складають основу його механізму, включаючи норми права, принципи права, акти тлумачення правових норм тощо [4, с. 295–296].

Тобто механізм правореалізації – це система правових засобів, за допомогою яких вимоги правових норм втілюються у фактичній діяльності суб'єктів. Такий механізм відображає та конкретизує механізм правового регулювання, визначаючи закономірності діяльності органів публічної влади.

Євроінтеграційні процеси в Україні передбачають впровадження євроінтеграційних реформ. Такі реформи можна визначити як прийняття спеціальних законів щодо впровадження змін і доповнень до національного законодавства в рамках урядової або передбаченої законом стратегії, програми та плану дій щодо гармонізації законодавства із *acquis* з метою набуття членства в ЄС

[5, с. 481–482]. Євроінтеграційні реформи сприяють підвищенню ефективності національного законодавства шляхом впровадження досвіду держав – членів ЄС щодо його (законодавства) розроблення, прийняття та реалізації, а також підвищення інституційної спроможності органів державної влади, що загалом передбачає реформування національного механізму правореалізації.

Варто зазначити, що зазвичай європейська інтеграція та євроінтеграційні реформи сприймаються суспільством та окремими політиками як перелік необхідних кроків і дій, а частіше як велика кількість законопроектів, які потрібно прийняти та виконати, щоб наблизитися до членства в Європейському Союзі. Проте така логіка є хибною, адже гармонізація національного законодавства із правом ЄС це тривала діяльність, яка не зводиться до узгодження національного законодавства із певним списком, наприклад, директив ЄС. Слід враховувати, що право ЄС динамічне, воно змінюється, доповнюється та загалом складається з тисяч нормативних актів. Багато питань ними регулюються дуже детально, і, як стверджує Т. Шіллінг, це не завжди необхідно та доцільно для національних правових систем [6, р. 48].

Євроінтеграція передбачає визнання як на законодавчому рівні, так і в процесі правореалізації встановленого у ЄС правопорядку, що ґрунтується на принципах права ЄС. Такі принципи включають функціональні принципи, які визначають основу правопорядку: верховенство (примат) права ЄС та принцип прямої дії права ЄС. Окремо діють загальнодемократичні принципи права ЄС, які відображають цінності Союзу: принципи субсидіарності та пропорційності, принцип поваги до прав і свобод людини, принцип правової визначеності тощо. Загалом функціональні принципи права ЄС визначають взаємодію *acquis* із законодавством держав-членів та передбачають можливість прямої дії і застосування до регулювання національних правовідносин без прийняття внутрішнього законодавства.

Так, принцип верховенства (примату) права ЄС означає, що в разі колізії між нормами *acquis* і нормами національного законодавства пріоритет має *acquis* ЄС. Оскільки в межах правопорядку держав-членів співіснують норми кількох правових систем, постає питання їхньої ієрархії та співвідношення. Принцип верховенства (примату) права ЄС означає його пріоритет у кожному конкретному випадку застосування. Водночас цей принцип не зумовлює автоматичної втрати чинності національними нормами. Такі положення залишаються складовою національної правової системи доти, доки їх не буде змінено або скасовано компетентним національним законодавчим органом чи, у межах його повноважень, конституційним судом. Отже, національна норма, що суперечить праву ЄС і не була формально скасована, може продовжувати застосовуватися в ситуаціях, які мають виключно внутрішній характер і не охоплюються сферою дії права ЄС.

Відповідно до позиції Суду ЄС у справі *Costa v ENEL*, принцип верховенства має абсолютний характер щодо внутрішніх актів держав-членів. Його абсолютність проявляється у двох вимірах – ієрархічному та часовому. У ієрархічному вимірі первинне право ЄС і обов'язкове вторинне право мають пріоритет над будь-якими нормами національного права, включно з положеннями національних конституцій. У часовому вимірі право ЄС має переважну силу також щодо національних актів, прийнятих пізніше.

Принцип верховенства покладає на національні суди обов'язок не застосовувати норми національного права, які суперечать праву ЄС. З нормативної точки зору членство держави в ЄС трансформує структуру її правової системи, інтегруючи право ЄС до переліку джерел, що підлягають безпосередньому застосуванню. Судовий контроль поширюється як на правильність застосування, так і на випадки неправильного чи неповного застосування норм права ЄС, що неминуче охоплює питання тлумачення та дотримання вимог права ЄС.

Принцип прямої дії означає, що норми права Європейського Союзу можуть виступати безпосереднім джерелом прав і обов'язків для суб'єктів національного права та підлягають застосуванню національними судами й органами влади без потреби в додаткових імплементаційних заходах. Завдяки цьому фізичні та юридичні особи мають можливість прямо посилатися на положення права ЄС у національних судах навіть за відсутності відповідного національного законодавства.

Доктрину прямої дії було вперше сформульовано Судом ЄС у справі 26/62 *Van Gend en Loos* (1963). Підставою для розгляду стала скарга нідерландської транспортної компанії на підвищення імпортного мита, що, на її думку, суперечило положенням Договору про заснування Європейсько-

го економічного співтовариства щодо вільного руху товарів. Суд постановив, що норми права ЄС можуть надавати індивідуальні права, які національні суди зобов'язані захищати [7, р. 916–922].

Фактично Суд ЄС у справі 26/62 *Van Gend en Loos* визначив право ЄС як новий правопорядок, що створює права та обов'язки не тільки для держав, а й для фізичних та юридичних осіб. Наприклад, коли українські правотворчі органи наближають національне законодавство до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 178/2002 від 28 січня 2002 року про встановлення загальних принципів і вимог харчового права, створення Європейського органу з безпечності харчових продуктів та встановлення процедур у питаннях, пов'язаних із безпечністю харчових продуктів, слід зважати, що положення вказаного Регламенту прямо застосовні в усіх державах – членах ЄС. Це означає, що «не існує національних законодавчих актів, що відображають положення Регламенту, і у разі виникнення спорів сторони спору можуть посилатися безпосередньо на норми Регламенту» [8, с. 19].

У подальшій практиці Суд ЄС уточнив і розвинув цю доктрину. Зокрема, у справі *Costa v ENEL* він підкреслив верховенство права ЄС над національним законодавством, наголосивши, що держави-члени не можуть посилатися на внутрішнє право для виправдання невиконання зобов'язань за правом Союзу. У такий спосіб було закріплено унікальний статус права ЄС як автономної правової системи, здатної безпосередньо впливати на права та обов'язки осіб. Надалі Суд розробив критерії прямої дії (чіткість, точність і безумовність норми) та розмежував її на вертикальну й горизонтальну [7, р. 917].

Пряму дію традиційно поділяють на вертикальну та горизонтальну. Вертикальна пряма дія має місце тоді, коли особа посилається на норму права ЄС у спорі проти держави або її органів. Вона характерна насамперед для регламентів, а також для положень директив, які є достатньо чіткими, точними й безумовними та щодо яких спливає строк імплементації. У таких випадках особа може вимагати захисту своїх прав у національному суді у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням державою зобов'язань за правом ЄС [7, р. 918].

Горизонтальна пряма дія стосується відносин між приватними особами. Суд ЄС традиційно обмежено визнає її щодо директив, підкреслюючи, що вони, на відміну від регламентів, як правило, не мають горизонтальної прямої дії. Водночас у практиці Суду сформовано підходи, які дають змогу забезпечити ефективність права ЄС у приватноправових спорах, зокрема шляхом тлумачення національного права у світлі директив та застосування загальних принципів права ЄС.

Отже, принцип прямої дії, у поєднанні з принципом верховенства, забезпечує ефективність та єдність правового порядку Європейського Союзу, інтегруючи його норми безпосередньо в національні правові системи держав-членів.

Принципи пропорційності й субсидіарності є одними з загальнодемократичних принципів права ЄС, що вимагають належного співвідношення між поставленою метою та засобами її досягнення у сфері правового регулювання. У правопорядку ЄС принцип пропорційності передбачає, що будь-які обмеження прав і свобод повинні бути доречними, необхідними та виправданими. Його значення полягає в забезпеченні балансу між конкуруючими інтересами, тобто індивідуальними правами, суспільною безпекою, економічними цілями тощо для зміцнення верховенства права та правової визначеності в Союзі.

На практиці принцип пропорційності активно застосовується як інституціями ЄС під час розроблення нормативних актів, так і судами в межах судового контролю. Суд ЄС перевіряє, чи відповідають дії інституцій Союзу та держав-членів вимогам пропорційності, тим самим забезпечуючи підзвітність та обґрунтованість рішень. Показовою є справа *Cassis de Dijon* (1979), у якій Суд сформулював підхід до оцінки національних заходів, що обмежують вільний рух товарів. Було встановлено, що такі заходи повинні бути необхідними та придатними для досягнення легітимної мети. Іншим прикладом є справа *Schmidberger* (2003), де Суд здійснив балансування між свободою руху товарів і свободою вираження поглядів, визнавши пропорційним дозвіл на проведення протесту, який тимчасово обмежував транспортний рух. Отже, принцип пропорційності виступає ключовим інструментом забезпечення розумного співвідношення між правами, інтересами та повноваженнями у праві ЄС [7, р. 916–922].

Принцип субсидіарності в праві Європейського Союзу є водночас правовим і політичним принципом, відповідно до якого Союз здійснює свої повноваження лише в тих сферах, що не належать

до його виключної компетенції, і лише за умови, якщо цілі передбачуваної дії не можуть бути належним чином досягнуті державами-членами або їхніми регіональними чи місцевими органами влади. Згідно з цим принципом повноваження та завдання мають реалізовуватися на тому рівні публічної влади, на якому їх виконання є найбільш ефективним і доцільним з огляду на масштаб або наслідки відповідних заходів. Якщо ж поставлених цілей можна досягти ефективніше шляхом вжиття заходів на національному чи регіональному рівні, ніж через регулювання на рівні Європейського Союзу, компетенція зберігається за державами-членами. Отже, принцип субсидіарності покликаний забезпечити баланс між необхідністю здійснення колективних дій на рівні Союзу та повагою до національної й регіональної автономії держав-членів, запобігаючи надмірній централізації повноважень у межах ЄС [9, с. 237]. Принцип субсидіарності також означає постійне оцінювання обґрунтованості дій ЄС з погляду наявних можливостей на національному, регіональному та місцевому рівнях. Однією з характерних рис принципу субсидіарності є забезпечення прийняття рішень якомога ближче до громадян ЄС, про що йдеться в преамбулі до Протоколу № 2 «Про застосування принципів субсидіарності» та ст. 1 Договору про Європейський Союз [10, с. 63].

Принципи субсидіарності й пропорційності становлять засади розподілу компетенції та обмеження здійснення публічної влади в Європейському Союзі. Принцип субсидіарності передбачає, що у сферах, які не належать до виключної компетенції ЄС, рішення мають ухвалюватися на найближчому до громадян рівні, тобто національному або регіональному, і лише за умови, що цілі запропонованих заходів не можуть бути достатньо ефективно досягнуті державами-членами самостійно та можуть бути краще реалізовані на рівні Союзу. Принцип пропорційності обмежує обсяг і характер дій інституцій ЄС і держав-членів, вимагаючи, щоб вжиті заходи були необхідними, придатними для досягнення легітимної мети та не виходили за межі того, що є об'єктивно потрібним для її досягнення. Тож будь-яке втручання у права чи компетенції повинно бути співмірним поставленим цілям і не порушувати засадничих положень права ЄС. У сукупності ці принципи забезпечують баланс між ефективністю наднаціонального регулювання та збереженням автономії держав-членів, запобігаючи централізації владних повноважень у межах Європейського Союзу.

Отже, принципи верховенства права ЄС та його прямої дії, а також пропорційності та субсидіарності формують цілісну систему забезпечення ефективності права Європейського Союзу, інтегруючи його норми в національні правові системи та гарантуючи їх реальне застосування. Адже європейська інтеграція не може здійснюватися формально. Її успіх залежить від того, чи стануть необхідні євроінтеграційні реформи внутрішньо усвідомленим і послідовно реалізованим вибором держави, а не лише формальним зобов'язанням.

Враховуючи викладене, основні напрями модернізації механізму правореалізації в умовах європейської інтеграції України доцільно розглядати як комплекс взаємопов'язаних трансформацій національної правової системи відповідно до принципів права ЄС, що охоплюють нормативний (включаючи конституційний), інституційний, процедурний виміри та передбачають цифровізацію державного управління.

Нормативна модернізація передбачає системну гармонізацію національного законодавства з *acquis* ЄС відповідно до зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію, дорожніми картами, програмними документами та майбутніми переговорними зобов'язаннями із Європейською Комісією. Йдеться не лише про формальне перенесення положень директив до внутрішнього законодавства, а й про якісне оновлення нормативної бази з урахуванням принципів пропорційності, правової визначеності та передбачуваності правозастосування. Особливого значення набуває підвищення якості правотворчості: чіткість формулювань, стабільність регулювання, планування та прогнозованість наслідків правозастосування. Це відповідає вимогам правової визначеності як складової верховенства права.

У контексті можливого набуття Україною членства в Європейському Союзі, враховуючи особливості принципів права ЄС, обґрунтовано видається позиція О. Константога щодо необхідності внесення змін до Конституції України з метою нормативного закріплення засад інтеграції до правопорядку ЄС та модернізації механізму правореалізації. Такі зміни мають забезпечити конституційне визнання принципів прямої дії та верховенства (примату) права ЄС, а також визначити правові підстави передачі частини суверенних повноважень на наднаціональний рівень. З цією метою вчений пропонує доповнити ст. 9 Конституції України новою частиною третьою такого

змісту: «За умови приєднання України до Європейського Союзу норми права Європейського Союзу є складовою частиною правової системи України та підлягають безпосередньому застосуванню. У разі виникнення колізії норми права Європейського Союзу мають пріоритет над нормами законів та інших нормативно-правових актів України». Окремо О. Константий пропонує доповнити ст. 18 Конституції України новою частиною другою такого змісту: «Приєднуючись до Європейського Союзу, Україна надає Європейському Союзу частину повноважень своїх державних інституцій у сферах, передбачених установчими договорами Європейського Союзу, і в тій мірі, в якій інші держави – члени Європейського Союзу, виконують зобов'язання та користуються правами, що випливають із членства в цьому Союзі». Запропоновані зміни спрямовані на забезпечення конституційної визначеності статусу права ЄС у національній правовій системі, усунення потенційних колізій між нормами внутрішнього законодавства та *acquis* ЄС, а також на чітке окреслення меж і характеру передачі компетенції відповідно до установчих договорів Європейського Союзу [2, с. 18–19].

Євроінтеграційні процеси також стимулюють глибоке реформування інституційної архітектури держави. Йдеться передусім про забезпечення незалежності судової влади, включно з гарантіями недоторканності суддів, прозорими процедурами їх добору та дисциплінарної відповідальності; посилення ролі конституційного контролю у контексті співвідношення національного права та зобов'язань перед ЄС; створення та ефективне функціонування антикорупційних інституцій, здатних забезпечити невибірковість відповідальності за корупційні правопорушення; реформування системи публічної адміністрації з орієнтацією на принципи належного врядування (*good governance*). Інституційна модернізація має бути спрямована не так на створення нових органів влади, як на формування культури підзвітності та прозорості існуючих. Вона покликана забезпечити ефективний захист прав осіб, особливо у випадках, коли держава є стороною спору.

Процедурна трансформація полягає у впровадженні та реальному застосуванні базових принципів права ЄС у національній правореалізаційній практиці. Серед них ключовими є: принцип пропорційності, який вимагає співмірності втручання держави у права особи; принцип правової визначеності, що забезпечує стабільність і передбачуваність правового регулювання; принцип належного врядування, який передбачає обґрунтованість, прозорість і неупередженість адміністративних рішень; принцип ефективного судового захисту, що гарантує можливість оскарження рішень органів влади. Ці принципи трансформують підходи до застосування норм права, змінюючи логіку діяльності судів і адміністративних органів: від формального застосування норм до оцінки їх змісту, цілей та відповідності фундаментальним цінностям. У цьому контексті особливу роль відіграє практика Суду ЄС як інструмент для однакового тлумачення права ЄС.

Окремим напрямом модернізації механізму правореалізації можна визначити цифровізацію як важливий інструмент підвищення ефективності та прозорості державного управління. Така цифровізація державного управління охоплює впровадження електронного урядування (*e-government*), розвиток електронного судочинства, формування нових електронних реєстрів, а також електронні публічні консультації та участь громадян у нормотворчому процесі. Цифрові інструменти сприяють реалізації принципів доступності правосуддя, відкритості влади та підзвітності діяльності органів влади. Вони мінімізують корупційні ризики, скорочують строки розгляду справ, спрощують процедури доступу до адміністративних послуг і забезпечують рівний доступ громадян до правових механізмів захисту, як це передбачено в актах ЄС.

Висновки. Модернізація механізму правореалізації в умовах євроінтеграції є багатовимірним процесом, що поєднує оновлення нормативної бази, інституційну перебудову, процедурну трансформацію та цифровізацію державного управління. Її кінцева мета полягає не лише у формальному виконанні зобов'язань перед Європейським Союзом, а й у створенні ефективної, передбачуваної та справедливої системи правореалізації, що відповідає принципам права ЄС, забезпечує європейський рівень захисту прав і свобод людини. Вплив права Європейського Союзу на національні правові системи істотно трансформує правовий ландшафт держав-членів, інтегруючись у їхні судові та законодавчі процеси. Правопорядок ЄС, заснований на принципах верховенства або примату права ЄС, його прямої дії та пропорційності тощо, спрямований на формування єдиного правового простору. Водночас його практична реалізація в Україні виявляє певні суперечності, пов'язані з необхідністю узгодження євроінтеграційних зобов'язань із національними конститу-

ційними традиціями. Однією з ключових проблем залишається забезпечення балансу між дотриманням зобов'язань за правом ЄС і збереженням конституційної цілісності держави, особливо враховуючи потребу внесення змін до Конституції України та заборону на внесення таких змін під час воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.
2. Константи́й О. В. Внесення змін до Конституції при вступі України до Європейського Союзу. *Київський часопис права*. 2023. № 3. С. 14–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.3.2>
3. Коструба А. В. Механізм правозастосування в забезпеченні правового регулювання цивільних відносин в Україні. *Актуальні проблеми приватного права: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 94-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 19 лют. 2016 р.)*. Харків: Право, 2016. С. 65–67. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3733984>
4. Обушенко Н. М. Загальна характеристика структурних елементів механізму правореалізації в трудовому праві. *Митна справа*. 2015. № 5(2). С. 294–299.
5. Волохов О. С. Ефективність законодавства та міжнародні стандарти правотворчості: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2025. 484 с.
6. Schilling T. Beyond Multilingualism: On Different Approaches to the Handling of Diverging Language Versions of a Community Law. *European Law Journal*. 2010. Vol. 16, №. 1, P. 48–78.
7. Jikia M. The Impact of EU Law on National Legal Frameworks. *Sakarya Universitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2025. Vol. 13/2. P. 914–926. DOI: <https://doi.org/10.56701/shd.1663755>
8. Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення права до ЄС. Проект ЄС «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС». Київ, 2018. 104 с. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/legal_approximation_guidelines_ukr_new.pdf
9. Стеців Р. С. Поняття принципу субсидіарності в праві ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2025. Випуск 89: частина 4. С. 232–237. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.34>
10. Ковалів М. В., Тимчишин Т. М., Ніканорова О. В. Основи права Європейського Союзу: навчальний посібник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 212 с.

References

1. Konsolidovani versii Dohovoru pro Yevropeyskyi Soiuz ta Dohovoru pro funktsionuvannya Yevropeiskoho Soiuzu z protokolamy ta deklaratsiiamy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (in Ukr.).
2. Konstantyi O. V. Vnesennia zmin do Konstytutsii pry vstupi Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu. *Kyivskiy chasopys prava*. 2023. № 3. S. 14–19. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.3.2> (in Ukr.).
3. Kostyuba A. V. Mekhanizm pravozastosuvannya v zabezpechenni pravovoho rehuliuвання tsyvilnykh vidnosyn v Ukraini. *Aktualni problemy pryvatnoho prava: materialy nauk.-prakt. konf., prysviach. 94-y richnytsi z dnia narodzhennia d-ra yuryd. nauk, prof., chl.-kor. AN URSR V. P. Maslova (Kharkiv, 19 liut. 2016 r.)*. Kharkiv: Pravo, 2016. S. 65–67. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3733984> (in Ukr.).
4. Obushenko N. M. Zahalna kharakterystyka strukturnykh elementiv mekhanizmu pravorealizatsii v trudovomu pravi. *Mytna sprava*. 2015. № 5(2). S. 294–299 (in Ukr.).
5. Volokhov O. S. Efektyvnist zakonodavstva ta mizhnarodni standarty pravotvorchosti: monohrafiia. Kyiv: Yurinkom Inter, 2025. 484 s. (in Ukr.).
6. Schilling T. Beyond Multilingualism: On Different Approaches to the Handling of Diverging Language Versions of a Community Law. *European Law Journal*. 2010. Vol. 16, №. 1, P. 48–78.
7. Jikia M. The Impact of EU Law on National Legal Frameworks. *Sakarya Universitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2025. Vol. 13/2. P. 914–926. DOI: <https://doi.org/10.56701/shd.1663755>
8. Rekomendatsii dlia ukrainskykh orhaniv derzhavnoho upravlinnia shchodo nablyzhennia prava do YeS. Proiekt YeS «Pidtrymka vprovadzhenia Uhody pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta YeS». Kyiv, 2018. 104 s. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/legal_approximation_guidelines_ukr_new.pdf (in Ukr.).
9. Stetsiv R. S. Poniattia pryntsyphu subsydiarnosti v pravi YeS. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii Pravo. 2025. Vypusk 89: chastyna 4. S. 232–237. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.34> (in Ukr.).
10. Kovaliv M. V., Tymchyshyn T. M., Nikanorova O. V. Osnovy prava Yevropeiskoho Soiuzu: navchalnyi posibnyk. Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2020. 212 s. (in Ukr.).

Волохов О. С. Євроінтеграційні процеси в Україні як фактор модернізації механізму правореалізації

У статті здійснено комплексний аналіз впливу євроінтеграційних зобов'язань України на модернізацію національного механізму правореалізації в умовах набуття статусу держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу. Досліджено зміст і значення принципів *acquis* ЄС, а також розмежування виключної та спільної компетенції Союзу відповідно до статей 3 і 4 Договору про функціонування ЄС. Обґрунтовано, що євроінтеграційні реформи не можуть зводитися лише до формальної гармонізації законодавства, а потребують глибокої трансформації механізму правотворчості та правореалізації з урахуванням наднаціонального характеру права ЄС. Проаналізовано функціональні принципи права ЄС, а саме верховенство (примат) і пряму дію права ЄС, а також загальнодемократичні принципи субсидіарності та пропорційності як засади розподілу компетенцій. Визначено їхній вплив на діяльність органів публічної влади та структуру правової системи. Обґрунтовано необхідність нормативної, інституційної, процедурної модернізації та цифровізації механізму правореалізації. Окрему увагу приділено питанням конституційного закріплення статусу права ЄС у правовій системі України та проблемі балансу між виконанням зобов'язань за правом ЄС і збереженням конституційної ідентичності держави. Зроблено висновок, що успіх євроінтеграції залежить від системного впровадження принципів права ЄС та внутрішньо усвідомленого характеру реформ.

Ключові слова: євроінтеграція, євроінтеграційні реформи, принципи права ЄС, верховенство (примат) права ЄС, пряма дія права ЄС, вдосконалення механізму правореалізації.

Volokhov O. S. European Integration Processes in Ukraine as a Factor in Modernizing the Law Enforcement Mechanism

The article offers a detailed analysis of how Ukraine's commitments to European integration influence the modernization of its legal enforcement system, especially in light of its EU candidate status. It explores the legal nature and importance of the EU *acquis*, and describes how authority is divided between the European Union and its Member States, according to Articles 3 and 4 of the Treaty on the Functioning of the European Union. The study contends that European integration reforms go beyond simply aligning national laws with EU directives and regulations. Instead, they demand a deep overhaul of Ukraine's institutional, procedural, and functional foundations, considering the supranational nature and independence of EU law. Attention is given to the core principles of EU law, such as supremacy (primacy) and direct effect, along with key constitutional principles like subsidiarity and proportionality. The article investigates their doctrinal bases and judicial interpretations in landmark cases like *Van Gend en Loos* and *Costa v ENEL*. It emphasizes that these principles fundamentally alter the interaction between EU law and national legal systems by prioritizing EU norms in conflicts and enabling individuals to directly invoke EU provisions in national courts. The principles of subsidiarity and proportionality are examined as critical safeguards against over-centralization, ensuring a balanced distribution of powers and the legitimacy of regulatory actions. The article advocates for a multidimensional overhaul of Ukraine's legal enforcement mechanisms, covering normative (including constitutional), institutional, procedural, and digital aspects. Special emphasis is placed on constitutional amendments to officially recognize EU law's role within Ukraine's legal framework and to establish legal grounds for transferring certain sovereign powers to the EU. At the same time, the study highlights the challenge of balancing adherence to EU obligations with the preservation of Ukraine's constitutional identity, especially under martial law. It concludes that successful European integration depends not only on harmonizing legislation with the *acquis* but also on embedding EU legal principles into national governance. Sustainable reform requires reinforcing judicial independence, ensuring effective judicial protection, improving administrative accountability, and advancing digital public administration. Ultimately, the modernization of the legal enforcement system is both a prerequisite for and a product of Ukraine's integration into the European legal order.

Keywords: European integration, reforms in European integration, principles of EU law, supremacy (primacy) of EU law, direct effect of EU law, enhancement of the law enforcement mechanism.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-265-272

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026